

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՐԳԻ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Ընդհանուր խառնակութիւն է. մարդիկ կորցրել են շրջապատող կեանքի պայմանները հասկանալու և, որ զլխաւորն է, բարին ու չարը, ընդհանուրի օգուտն ու վնասը չափելու ընդունակութիւնը:

Համայն Ռուսաստանի կեանքը խառնուել է և մենք էլ, իբրև վիթխարի կաղնուածքի փոքրիկ մասնիկ չենք կարողանում ինքնուրոյն խելքով ու զգացմունքով սնօրինել մեր գործերը: Երբոր Ռուսաստանում հրապարակուեց Պետական Դոմայի մասին հրովարտակ՝ խկոյն մենք էլ կապկարաբ կենտրոնական ժողով ստեղծեցինք, թէև շատ լաւ գիտէինք, որ հայր երբէք ընկերովի, խելքը զլխին մի բան դեռ չէ ստեղծել, շատ լաւ գիտէինք, որ ժողովը ժողովրդի խկական ներկայացուցիչներ չբալտի տայ, այլ կուսակցական մարդկանցից շինովի մի պատահական մարմին պիտի ստեղծէ: Երբոր մամուլի ազատութեան մասին խօսք չկար՝ մեր թերթերն ապրում էին, ժողովուրդը կարդում էր, բայց երբոր մի չնչին ազատութիւն տրուեց, երբ որ դժուարութիւնը վերացաւ հայերէն թերթ հրատարակելու համար՝ բաղմալիւ հայ թերթեր երևեցան և մէկը միւսի ետևից մեռան, որովհետև ժողովրդին հետաքրքրող մի լուրջ հրատարակութիւն հրապարակ չեկաւ:

Հայի ազգասիրութեան զլխաւոր մօտիւր կարծես բռնութիւնն է: Երբոր հային չեն թակում՝ նա էլ ազգասիրութիւն չի անում: Երբոր հային ազատութիւն են տալիս՝ նա չափը կորցնում է և անտարբերանում դէպի հասարակական գործերը: Երբոր դպրոցները փակուեցան՝ մենք աշխարհ դղրդեցրինք մեր վերաբերմամբ գործ դրած անարդարութեան համար, բայց երբ

դպրոցներ բացանելու լիակատար իրաւունք տրուեց՝ մենք սկսեցինք մեր նախկին անմիաբանութիւնը և դպրոցները վերածեցինք կուսակցական կոիւնների կրկէսի, ոչ մի կուպէկ այլ ևս չենք տալիս դպրոցներին, մենք միտարուայ ընթացքում բոլոր հայոց դպրոցներում կենդանացրինք հային յատուկ կուպտութիւնը, նեղարտութիւնը և հասարակական լայն գաղափարներով ապրելու անընդունակութիւնը: Երբոր դաշոյնով ու ատրճանակով էին ստիպում մեր հարուստներին ազգասիրութեան համար փողեր տալ՝ նրանք հարիւր հազարներ էին դոնում հային կոտորել տալու համար, բայց երբոր եկեղեցական կալուածները յետ տրուեցան և դպրոցները բացուեցին՝ ոչ մի հարուստ չը մտածեց մի դուժար նուիրել այդ կալուածները շահագործելու և կանոնաւորելու, մի աղքային լուրջ ընկերութիւն ստեղծելու, որ կարող է ահագին հարստութիւն ստեղծել և ժողովրդի թէ լուսաւորութեան գործը և թէ տնտեսական կեանքը բարւոքել:

Այս բոլոր երեւոյթների պատճառն այն է, որ մեր ինտէլիգենցիայի մի մասը գաղափարական կեանքով ապրելու համար վաղուց դիակնացած է, միւս մասը անիրադրծելի գաղափարների ետեւից ընկած վեհ գաղափարները շահագործում է յօգուտ մի քանի բաղտախնդիր ղեկավարների, որոնք յանուն գաղափարի իբր գործելով՝ իրենց անձնական գործերն են տնօրինում, ճանապարհորդութիւններ կատարում, պաշտօններ տիրապետում, կլուրնեւում թուղթ խաղում և նման վայելչութիւնների ետեւից ընկնում: Իսկ բարձր հոգեւորականութիւնը մտաւորապէս և բարոյապէս մանրացած միմեանց միսն են ուտում, ինտրիգներով և բամբասանքներով անցնում իրենց ողորմելի օրերը, իսկ ոմանք էլ կաթողիկոսական գահին ձգտելու նշաններ են ցոյց տալիս, առանց մի բուպէ մտածելու, որ իրանց «սոււտուց» խելքով նոյն իսկ իրանց ներկայ վիճակին արժանի չեն:

Ժողովուրդը մնացել է սնտէր և անղեկավար:

Հայ ժողովրդին հող և կրթութիւն է հարկաւոր: Բայց ո՞ր կուսակցութիւնը, ո՞ր ինտէլիգենցիան, ո՞ր հոգեւորականութիւնն է մտածում կարելի ճանապարհով և շուտաւիտ չարման անելու ժողովրդի ցաւերին: Բայց մենք ունինք բոլոր կուսակցութիւն-

ների հայկական ճիւղեր, մենք ունենք լեզվափոխական զանազան կուսակցութիւններ:

Քանի՞ հոգի են այդ մարդիկ և ինչ են մտածում գիւղացու համար: Նախ այդ կուսակցութիւնների գործունէութիւնը կենսորոնացած է քաղաքներում, ոչ մի առնչութիւն չունին գիւղացու հետ և չեն էլ կարող ունենալ, նրանց ծրագիրները մօտիկ ապագայում գործադրուելու կարելիութիւնից զուրկ են: Պէտք է, ասում են, այդ ծրագիրները, ընդհանուր Ռուսաստանի լեզվափոխութիւն ստեղծել, որ հայ ժողովուրդն էլ բաղաւորուի:

Չեն մտածում այդ մարդիկ, թէ արդեօք հայի պէս մի սակաւութիւ, բնիկ երկրից զրկուած, երկպառակութեան ոգով տոգորուած ու ուժաղուրկ եղած ժողովուրդ կարո՞ղ է առաջին դերակատարը լինել այդ ծրագիրները իրագործելու համար և, որ զլխաւորն է, չեն մտածում թէ արդեօք որքան օգտաւէտ պիտի լինին այդ ծրագիրները հային: Հայ գիւղացին, հայ վաճառականը և հայ ինտելլիգենցիան որպէս և հայ հոգևորականութիւնը չի մասնակցում ոչ մի լեզվափոխութեան և չբնակիտի էլ մասնակցի, որովհետեւ մեր ուժերին նայելով՝ այդ կը լինի ուղիղ ճանապարհ կորստեան և ոչնչացման: Այսպէս է եղել Թուրքիայում, նոյնն էլ կրլինի և Անդրկովկասում, եթէ մեր գիտակից խմբերը և հոգևորականութիւնը լեհական „Կօլօյի“ նման չըստեղծէ ազգային քաղաքականութեան մի ինքնուրոյն ծրագիր: Մինչև հայ սօցիալ դէմօկրատները կըստեղծեն իսկական համերաշխութիւն վրացի և թուրք սօցիալ դէմօկրատների հետ՝ հայ ժողովուրդը շունչը փչած կրլինի, մինչև առուն ջուր կըգայ՝ գորտի հագին դուրս կըգայ:

Իրական կեանքը անհերքելի փաստերով գալիս է ապացուցանելու, որ այդ համերաշխութիւնը մի ցնորք է, որ դարերի ընթացքում հազիւ թէ կիրականանայ: Վերջին օրերս Թուրքիայից եկած լուրերը կարծես թէ գալիս էին համոզելու, թէ իբր պնտեղի Թուրք լեզվափոխականները հայ լեզվափոխականների հետ համերաշխութեամբ են գործում, բայց „Խարխախում“, տպուած հեռադիրը, որ հաղորդում է Դէորդ Չաուշի

սպանութիւնը երկու բարեկամ տանիկների շնորհիւ, փառաւորապէս ապացուցանում է, թէ ոչ մի զրօշ չարժէ այդ համերաշխութիւնը և երբ պիտի լինի այն երջանիկ օրը, երբ տանիկն ու քուրդը հալերի հետ միացած պիտի խորտակեն կարմիր սուլթանի. չար թախտը Մինչև այդ երեխայական և երևակայական համերաշխութիւնը կիրառորժուի՝ չայստանն արդէն դատարկուած կրլինի, իսկ Անդրկովկասում մինչև «ընկեր» Օքթօպրըր ու հասանք ընկեր Վարդանի հետ կտապալեն Ռուսաստանի միապետութիւնը՝ Գրիգոր քեռու տունն ու անդը պրուած կրլինի և հայ զիւղացու մեծ մասը ականջը կըմնայ:

Այս պատահառով ամենից առաջ հայ հոգեւորականութիւնն ու ժողովուրդը և ապա հայ ինտելլիգենցիան բարձրաժայն և անկեղծօրէն պիտի յայտարարեն, որ Ռուսաստանի լեղափոխութեան մէջ հայը առաջին դերակատարը չպիտի լինի, իսկ լեղափոխական կուսակցութիւնները լիովին սղատ են իրենց գործողութեան մէջ, բայց նրանք իրաւունք չունին հայ ազգի կամ հայ ժողովրդի անունից կատարելու իրենց գործերը:

Մի չնչին ազգ, որ շրջապատուած է բազմաթիւ թշնամիներով, չունի մի կտոր հայրենիք, դարերի ընթացքում բողոքել է իւր դլխին եկած թշուառութիւնների դէմ և ոչինչ չի կտրողացել վաստակել՝ ոչ մի լուրջ հիմք չունի նորանոր վտանգների ենթարկելու իւր զաւակների ապագան: Ռուսաստանի ազատադրական շարժման օգտին հայը արդէն բազմաթիւ զոհեր է տուել և այժմ պէտք է լեհացիներից խելք սովորէ, որովհետև լեհացիք էլ պատմական դառն փորձերից լետոյ են եկել այն եղրակացութեան, թէ ամեն մի ազգ լաւ պիտի իմանայ իւր ազգային շահերը և թեթեւամիտ քաղաքականութիւնից պիտի ղզուշանայ:

Սխալ է այն միտքը, թէ Անգլիայի, Գերմանիայի և Ֆրանսիայի բանուորը աւելի ձօտիկ է Զանգեզուրի հայ բանուորին քան թէ հայ բուրժուան կամ հայ վաճառականը. սխալ է, որովհետև մենք մեր աչքի առաջ տեսանք, որ Բազուի երեք կոտորածների ժամանակ միւսնոյն գործարանում բանող ռուս բանուորը ոչ միայն չգուրս եկաւ պաշտպանելու իւր ընկեր հայ

բանուորին և ազատելու նորս և նորա որդոց կեանքը, այլ հոկտեմբեր ամսին կային նոյն իսկ ռուս բանուորներ, որոնք կազմակերպի և թուրքերի հետ միասին վառեցին Չամբարաքեանդի հայերի տները, օր. Միրզաբեգեանի, Թառայեանի, Արուտչեանի և այլն: Այս այսպէս է, որովհետև պատմական-հասարակական կեանքում աղգութիւնը սուռաւել ղօրեղ ֆակտոր է քան դասակարգային շահերը:

“Որ ունիցի ականջս լսելոյ՝ լուիցէ”:

ԳԱՐ. ԵՆԳԻՐԱՐԵԱՆ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Կովկասեան փոխարքայի դիւանատանը կազմուած է մի ժամանակաւոր յանձնաժողով, որ պիտի պատրաստէ Ռուսաստանի բոլոր հայ ուսումնարանների համար կանոնադրութիւն ու ծրարագիր: Փոխարքան առաջարկել է վեհ. Հայրապետին իւր կողմից երկու ներկայացուցիչ նշանակել մասնակցելու այդ յանձնաժողովին: Լսում ենք, որ Վեհափառը մի եպիսկոպոս և երկու աշխարհական է նշանակել՝ միմիայն խորհրդակցական ձայնով:

Վեհ. Հայրապետի կոնդակով ս. Էջմիածնի Հոգևոր ճեմարանի տեսուչ է նշանակուած յայտնի գրագէտ պ. Մինաս Բերբերեանը: Արդեօք պիտի յաջողի նորան վերջին տարուայ քարուքանդ ճեմարանը կարգի դնել և բնական շաւղի մէջ դնել մեր բարձրագոյն վարժարանի յառաջադիմութիւնը: Հաւատում ենք, եթէ միայն... թողին:

Հաագի կոնֆէրէնցիային Վեհ. Հայրապետի կողմից մի եպիսկոպոսից և երկու աշխարհականներից բաղկացած պատգամաւորութիւն է ներկայացել Տաճկահայերի տառապանքները նկարագրելու և դարման հայցելու, բայց կօնֆէրէնցիան չէ ընդունել պատգամաւորութեան խնդիրը:

Բագուի հայոց Կուլտուրական միութիւնը առաջիկայ սեպտեմբերից 42 ծխական դպրոց է բաց անում Ղարաբաղի գիւղերում:

Յայտնի գրագէտ պ. Նիկողայոս Քարամեանցը պատրաստում Հայոց պատմութեան մի ընդարձակ դասագիրք: